

ЎЗБЕКСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЖОҒАРЫ БЇЛІМ БЕРУ, ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ
ИННОВАЦИЯЛАР МИНИСТРЛІГІ

ӘЖІНИЯЗ АТЫНДАҒЫ
НӨКІС МЕМЛЕКЕТТІК ПЕДАГОГИКА ИНСТИТУТЫ

БЕКІТЕМІН
Оқу істері бойынша проректор
М.Ибрагимов
« 28 / 06 » 2025 ЖЫЛ

ҚАЗАҚ ДИАЛЕКТОЛОГИЯСЫ ПӘНІНЕН

СИЛЛАБУС
(күндізгі бөлім ұшын)

Білім саласы: 100000 – Гуманитар сала

Оқыту саласы: 110000 – Педагогика

Оқыту бағыты: 60110800 - Ана тілі мен әдебиеті
(Қазақ тілі және әдебиеті)

Модул / пән силлабусы
Өзбек тілі және әдебиеті факультеті
60110800 – Ана тілі және әдебиеті

Пән/модул:	Қазақ диалектологиясы
Пән/модул түрі:	Міндетті пән
Пән/модул коды:	QozD1305
Жыл:	4 жыл
Семестр:	4
Оқыту қалпы:	күндізгі
Семестрге ажратылған сағат	150
Лекция	20
Практика	40
Өзіндік білім	90
Кредит мөлшері:	5
Бағалау қалпы:	Сынақ және емтихан
Курс тілі:	қазақ

1. Пән/модулдің мақсаты (ММ)

П/ММ1	Қазақ диалектологиясы пәнін оқытудан мақсат – қазақ диалектологиясының негізгі теориялық, практикалық мәселелері және зерттелу тарихымен таныстырып, тілдегі диалектілік ерекшеліктерді байқай білу және өз байқағандарынан дұрыс қорытынды жасай білуге үйретеді, жүйелі түрде білім беру көзделеді.

Пәнді меңгеру үшін қажетті бастапқы білімдер

1	«Қазақ диалектологиясын» оқытуда жұмсалатын жаттығуларды қолданудағы басты мақсат – студенттердің тіл туралы ғылыми ұғым-түсініктерін қалыптастырып, тіл құбылыстарына терең талдау жасау арқылы теориялық пайымдаулар, зерттеулер жасауына тірек болуы тиіс.

Оқыту нәтижелері (ОН)

ОН1	Қазақ диалектологиясы пәнін оқытуда заманауи тәсілдер мен инновацияларды қолдану үшін қажетті білім мен дағды
ОН2	Қазақ диалектологиясы сабақтарында заманауи оқу құралдарын пайдалану
ОН3	Қазақ диалектологиясы сабағын заман талабы негізінде тиімді ұйымдастырудың жолдары
ОН4	білім беру саласындағы инновациялық қызмет негіздері
ОН5	Қазақ диалектологиясы пәнін оқытуда, сондай-ақ ғылыми зерттеулерде қолданылатын заманауи тәсілдер мен инновациялық технологиялардан хабардар болу
ОН6	Қазақ диалектологиясы пәнін оқытудың қазіргі талаптарын білу
ОН7	Қазақ диалектологиясы, оның ішінде тіл білімінің негіздері, қазақ тілі практикумы пәнінің мазмұнының, құралдарының, әдістері мен нысандарының үйлесімділігі мен жүйелілігін қамтамасыз ету
ОН8	Сабақта оқу ресурстарын тиімді пайдалану
ОН9	Оқыту мазмұны бойынша ақпаратты өңдеу, қорытындылау және студенттерге жеткізу дағдыларына ие болу
ОН10	Қазақ диалектологиясы сабағында заманауи инновациялық педагогикалық технологияларды қолдану
ОН11	Қазақ диалектологиясы сабағына қойылатын заманауи талаптарға негізделген сабақтарды ұйымдастыру дағдыларына ие болу

ОН12	Кәсіби қызметте заманауи тәсілдер мен инновацияларды қолдану
4. Пән / мазмұны	
Жаттығулар қалпы: Лекция (Л) IV семестр	
Л1	Диалектология туралы жалпы түсінік¹ Диалектология ғылымы, оның зерттеу объектісі, мақсаты мен міндеттері. Зерттеу сипатына қарай бөлінуі. Говор. Наречия. Говорлық ерекшеліктер.
Л2	Қазақ тіліндегі диалектлік ерекшеліктердің жалпы сипаты. Дауысты дыбыстар тұрақсыздығы. Дауысты дыбыстар арасындағы тарихи сәйкестіктер. Дауыссыз дыбыстар жүйесі. Метатеза құбылыстары Жуан және жіңішке дауыстылар сәйкестігі. Еріндік және езулік дауыстылар сәйкестігі. ..
Л3	Қазақ диалектілеріндегі фонетикалық ерекшеліктер². Дауысты дыбыстар жүйесі. Ашық және қысаң дауыстылар сәйкестігі. Жуан және жіңішке дауыстылар сәйкестігі. Еріндік және езулік дауыстылар сәйкестігі. Дауысты дыбыстар тұрақсыздығы. Дауысты дыбыстар арасындағы тарихи сәйкестіктер. Дауыссыз дыбыстар жүйесі. Метатеза құбылыстары.
Л4	Қазақ говорларындағы лексикалық ерекшеліктер. Омонимдер. Диалектілік архаизмдер. Диалектілік сипаттағы кәсіби сөздер. Сөйленістердегі кірме сөздер. Зат, құбылыс атаулары.
Л5	Қазақ говорларындағы грамматикалық ерекшеліктер. Әдеби тіл мен говорлардың грамматикалық құрылысы. Морфологиялық тұлғаларға байланысты ерекшеліктер. Сөздің түрленуіндегі ерекшеліктер. Сөйленістердегі үстеу, шылау сөздердің түрлеріне байланысты ерекшеліктер.
Л6	Қазақ диалектологиясының ғылым ретінде қалыптасуындағы қазақ ғалымдарының рөлі. Қазіргі ұлттық тіліміздің құрамындағы жергілікті говорлар олардың зерттелуі. С.Аманжолов, Ж.Досқараев, Н.Сауранбаев, Ғ.Мұсабаев қазақ тіліндегі диалектілік ерекшеліктер туралы.
Л7	Қазақ говорларындағы синтаксистік ерекшеліктер. Септік жалғаулардың сөйлем ішінде алмасып қолданылуы. Сөз тіркестері. Синтаксистік түйдектер. Фразалық түйдектер. Есім сөздер мен көмекші етістіктерден және күрделі етістіктерден болған синтаксистік түйдектер.
Л8	Қазақ говорларындағы синтаксистік ерекшеліктер. Септік жалғаулардың сөйлем ішінде алмасып қолданылуы. Сөз тіркестері. Синтаксистік түйдектер. Фразалық түйдектер. Есім сөздер мен көмекші етістіктерден және күрделі етістіктерден болған синтаксистік түйдектер.
Л9	Қазақ диалектологиясының ғылым ретінде қалыптасуындағы қазақ ғалымдарының рөлі. Қазіргі ұлттық тіліміздің құрамындағы жергілікті говорлар олардың зерттелуі. С.Аманжолов, Ж.Досқараев, Н.Сауранбаев, Ғ.Мұсабаев қазақ тіліндегі диалектілік ерекшеліктер туралы.
Л10	Жергілікті тіл ерекшеліктерін жинап зерттау жолдары. Оңтүстік говорлар тобына ортақ фонетикалық, лексикалық, грамматикалық ерекшеліктері. Оңтүстік говорлар тобының әдеби тілге қатысы. Шығыс сөйленістер тобы, іштей жіктелуі. Шығыс говорлар тобына ортақ фонетикалық, лексикалық, грамматикалық ерекшеліктері үйреніледі.

¹ https://epvo.kz/#/register/education_program/application/59450

² https://epvo.kz/#/register/education_program/application/59450

Жаттығулар қалпы:
Практикалық жаттығулар (С) 4-семестр

П 1.	Қазақ диалектологиясының зерттеу нысаны мен мақсаттары.
П 2.	Жергілікті тіл ерекшеліктері және халық тілі, ұлт тілі, әдеби тіл
П 3.	Қазақ диалектілеріндегі фонетикалық ерекшеліктері
П 4.	Дауыссыз дыбыстарға байланысты ерекшеліктер мен кейбір дыбыстардың тұрақсыздығы.
П 5.	Қазақ говорларындағы лексикалық ерекшеліктер
П 6.	Диалектілік сипаттағы кәсіби сөздер
П 7.	Сөйленістердегі кірме сөздер
П 8.	Қазақ говорларындағы морфологиялық ерекшеліктер
П 9.	Қазақ говорларындағы морфологиялық ерекшеліктер
П 10.	Сөйленістердегі үстеу, шылау сөздердің түрлеріне байланысты ерекшеліктер.
П 11.	Сөйленістердегі үстеу, шылау сөздердің түрлеріне байланысты ерекшеліктер.
П 12.	Сөйленістердегі сөз тудырушы жұрнақтар.
П 13.	Сөйленістердегі сөз тудырушы жұрнақтар.
П 14.	Қазақ говорларындағы синтаксистік ерекшеліктер.
П 15.	Қазақ говорларындағы синтаксистік ерекшеліктер.
П 16.	Қазақ диалектологиясының ғылым ретінде қалыптасуындағы қазақ ғалымдарының рөлі.
П 17.	С.Аманжоловтың қазақ диалектологиясы ғылымында алатын орны.
П 18.	Ж.Досқараев қазақ тіліндегі говорлар туралы
П 19.	Н.Сауранбаев қазақ тіліндегі диалектілер туралы.
П 20.	Академик Ш.Сарыбаевтың диалектология ғылымындағы орны
	Жалпы 40

Өзіндік білім тақырыптары		4-семестр	Ажыр. сағат
1	Диалектология ғылымының қазіргі кездегі жалпы теориялық мәселелері. Қазақ тілі говорларының лексикалық құрамы. Өзбекстандағы қазақ говорларының лексикасы.	Өз бетінше ізденеді, мазмұндық тұрғыдан конспект жасайды	30
2	Диалектология ғылымының жалпы мәселелері С.Аманжоловтың қазақ диалектологиясы ғылымында алатын орны. Ж.Досқараев қазақ тіліндегі говорлар туралы Н.Сауранбаев мен Ш.Сарыбаевтың диалектология ғылымындағы орны.	Өз бетінше ізденеді, жоспар негізінде реферат дайындау	30
3	Өзбекстандағы қазақтардың сөз ерекшелігі (фонетикалық, лексикалық, грамматикалық ерекшеліктері) Қазақ диалектологиясының мақсаты мен міндеттері Қазақ диалектологиясының ғылым ретінде қалыптасуындағы қазақ ғалымдарының рөлі Қазақ тілінің лексикалық ерекшеліктері (Өзбекстандағы қазақ говорларының материалдары бойынша)	Тақырып бойынша презентация дайындау	30
			90

Бұл пәннен курс жұмысын жазу жоспарланбаған

1. Оқыту технологиялары мен әдістері:

Лекция – интербелсенді әдістер; жұп және топпен жұмыс жасау; өзіндік пікір білдіру және оны қорғау; презентация жасау.

Семинар жаттығулары – тақырыпқа тиісті материалдарды жинақтау, талдау, саралау сияқты жұмыстар орындалады.

Өзіндік жұмыстар төмендегі түрлер бойынша іс жүзінде қолдану ұсынылады:

- өзекті мәселе бойынша жеке сыни пікірін жазбаша баяндау;
- реферат жасау;
- глоссарий дайындау;
- мәтіндік талдау жасау;
- күрделі тақырыптарға конспект жазу;
- қосымша материалдарды жинау және саралау;
- тақырыптар бойынша тест құрастыру;
- кейс тапсырмаларын орындау;

8. Кредит топтау үшін талаптар:

Пәнге тиісті теориялық және әдістемелік ұғымдарды толық меңгеру, талдау нәтижелерін дұрыс баяндау, үйренілген үдерістер туралы өзіндік пікірге ие болу. Аралық бақылау формасында берілген міндеттер мен тапсырмаларды орындау, қорытынды бақылау бойынша ауызша немесе жазбаша жұмыс түрін тапсыру.

9. Пән бойынша студенттер білімін бағалау және бақылау критерийлері

Студенттердің оқу нәтижелері 100 балдық рейтинг жүйесінде бағаланады. Студенттердің оқу нәтижелері бойынша балдарын конвертация жасау ECTS (European Credit Transfer System) жүйесі негізінде амалға асырылады.

10. Оқу-әдістемелік әдебиеттер мен электронды оқу ресурстары тізімі.

Негізгі оқулықтар мен оқу құралдары

№	Авторлар	Оқулық аты	Баспасы, жылы	Оқулықтың АРОдағы шифры	Оқулықтың АРОдағы инвентар саны
1.	Дуйсабаева Д.У.	Қазақ диалектологиясы	Ташкент 2015	электрон версия	
2.	Ниязғалиева А.Ә., Тұрғаналиева Г.Г.	Қазақ диалектологиясы	Орал 2013	электрон версия	

Қосымша әдебиеттер:

1. Mirziyoev Shavkat Miromonovich. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. Mamlakatimizni 2016 yilda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning asosiy yakunlari va 2017 yilga mo'ljallangan iqtisodiy dasturning eng muhim ustuvor yo'nalishlariga bag'ishlangan Vazirlar Mahkamasining kengaytirilgan majlisidagi ma'ruza, 2017 yil 14 yanvar / Sh.M. Mirziyoev. – Toshkent: O'zbekiston, 2017. – 104 b.

2. Mirziyoev Shavkat Miromonovich. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. O'zbekiston Respublikasi Konstituciyasi qabul qilinganining 24 yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimdagi ma'ruza. 2016 yil 7 dekabr / Sh.M.Mirziyoev. – Toshkent: "O'zbekiston", 2017. – 48 b.

3. Mirziyoev Shavkat Miromonovich. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. Mazkur kitobdan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning 2016 yil 1 noyabrdan 24 noyabrga qadar Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahri saylovchilari vakillari bilan o'tkazilgan saylovoldi uchrashuvlarida so'zlagan nutqlari o'rin olgan. /Sh.M.Mirziyoev. – Toshkent: "O'zbekiston", 2017. – 488 b.

4. Mirziyoev Shavkat Miromonovich. Yangi O'zbekiston strategiyasi.-Toshkent, 2021 – 458 b.

5. Мұхамбет Х.К. Диалектология мен қазақ әдеби тіл тарихы мәселелері. Алматы, 2001.

6. Айтбаев Ө. және басқалар. Диалектологиялық сөздік. А., «Арыс»: 2007.

7. Тұрғынбаев Ә., Нұсқабаева Л. Тіл аралық байланыстар мен қатынастар диалектикасы. Алматы, «Білім»: 2005 ж.

8. Тасымов Асылбек. ҚАЗАҚ ДИАЛЕКТОЛОГИЯСЫ. 2-басылым. Оқу құрал. Алматы Қазақ университеті -2014 -159 б³.

Ақпараттық дереккөздер

1. <http://www.edu.uz> – O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi sayti.
2. <http://www.uzedu.uz> – O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi sayti.
3. <http://www.gov.uz> – O‘zbekiston Respublikasi xukumati portali.
4. <http://www.ziynet.uz/>
5. <http://www.bilim.kz>
6. <http://adebiportal.kz/>
7. <http://kitaphana.kz>
8. <https://massaget.kz/>
9. <https://farabi.university/?lang=kz>
10. <https://elibrary.kaznu.kz/kk/>

Бағдарлама авторы:	Б.Бекниязов – “Қазақ тілі және әдебиеті” кафедрасы үлкен оқытушысы, (PhD)
E-mail:	b.bekniyazov@gmail.com
Мекеме:	НМПИ “Қазақ тілі және әдебиеті” кафедрасы

Бұл силлабус институт оқу-методикалық Кеңесінің 2025 жыл 28-06 №11 санды мәжілісі баяндамасымен бекітілді.

Бұл силлабус “Қаза тілі және әдебиеті” кафедрасының 2025 жыл 25-06 №11 - санды мәжілісі баяндамасымен мақұлданған.

Оқу-методикалық
басқарма басшысы:

А.Абдиев

Факультет деканы:

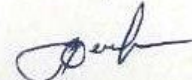
Б.Давлетов

Кафедра басшысы:

Ы.Құттымұратова

Түзуші:

Б.Бекниязов

³ <https://pps.kaznu.kz/2/Main/FileShow2/22285/510/1/2/0/>